



## Hayat Bilgisi Ders Bütünlüğünün ve Gerekliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi\*

Z. Nurdan BAYSAL<sup>1</sup>, Özlem TEZCAN<sup>2</sup>, Burcu DEMİRBAŞ NEMLİ<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, [znbaysal@marmara.edu.tr](mailto:znbaysal@marmara.edu.tr)

<sup>2</sup> Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, [ozlemapak@kocaeli.edu.tr](mailto:ozlemapak@kocaeli.edu.tr)

<sup>3</sup> Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, Sınıf Öğretmeni, [bu-dem-@hotmail.com](mailto:bu-dem-@hotmail.com)

Geliş Tarihi/Received: 30.5.2016

Kabul Tarihi/Accepted: 3.4.2017

e-Yayın/e-Printed: 4.7.2017

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.759>

### ÖZ

12 yıllık zorunlu eğitim kapsamında uygulanmaya başlanan 4+4+4 düzenlemesiyle 3. sınıfta doğa, fen ve sosyal bilimleri kapsayan bir içerikle oluşturulan “Hayat Bilgisi” dersi okutulmaya devam ederken “Fen Bilimleri” dersi de programa yerleştirilmiştir. Bu düzenleme hayat bilgisi dersinin konu bütünlüğü ve içeriğinde bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiş ve bu dersin gerekliliği ile ilgili tartışmalara da neden olmuştur. Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinin gerekliliği ve bütünlüğüne ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Aynı zamanda bu çalışmada bir okuldaki belli bir öğretmen grubuyla ilgili tek bir durum derinlemesine incelendiğinden nitel bir durum çalışması olarak nitelendirilebilir. Çalışma grubunu İstanbul ilinin Arnavutköy ilçesindeki bir devlet okulunda görev yapan 11 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak odak grup görüşmesi yöntemi kullanılmıştır. Odak grup görüşmeleri ile elde edilen verilerin analizinde kullanılacak olan içerik analizi yöntemi ile temalara ulaşılmış ve her tema için kodlama güvenilirliği oranı hesaplanarak araştırma bulgularında doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelere dayalı olarak; görüşme yapılan sınıf öğretmenlerinin çoğu hayat bilgisi dersinin gerekli olduğunu vurgulamış ancak öğrencileri sosyal çevrelerini tanıtmada, yaşama hazırlamada yeterli bulmadıklarını belirterek; dersin bütünlüğü ile ilgili problemlere değinmişlerdir.

**Anahtar Kelimeler:** ilkokul, hayat bilgisi, sınıf öğretmeni, odak grup görüşmesi

## Examining The Integrity and Necessity of The Life Studies Based on Teachers' Views

### ABSTRACT

With the new regulation of 4+4+4, which has started to be applied within the framework of 12-year compulsory education in Turkey, while the Social Studies course including natural, physical and social sciences continues to be taught in the third grade, the Sciences course has recently been added to the curriculum. This regulation has brought along some changes in the subject integrity and content of the Social Studies course and led to some arguments with regard to the necessity of this lesson. This is a descriptive study aiming to put forth the class teachers' opinions regarding the necessity and integrity of the Social Studies course. The study can also be considered a qualitative case study as one case related to a specific teacher group in a school is analyzed thoroughly. The study group consists of eleven class teachers working at a public school in Arnavutköy district of Istanbul. As a data collection tool, group interview method has been used. Themes have been obtained through content analysis method used in the analysis of the data obtained through the focus group interview, and direct quotations have been given in the research findings by calculating the coder reliability rate. During the interviews carried out with the participants, most of the interviewed teachers have emphasized the necessity of the Social Studies course, but they have also touched upon some problems regarding the integrity of the course, mentioning that it is not enough to introduce their social environments to students and preparing them for the real life.

**Key Words:** Primary school, life studies, classroom teacher, focus group interview

\* Bu çalışma 21 - 23 Mayıs 2015 - Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

## 1. GİRİŞ

Ülkemizde hayat bilgisi dersi yıllardır ilkokulun en temel derslerinden birisidir. Hayat bilgisi; bilgi temelini sosyal bilimler (tarih, coğrafya, yurttaşlık vb.) ile doğa bilimlerinden (sağlık, güvenlik, biyoloji, fizik ve kimya vb.) alan, çocuk gelişimine uygun olarak oluşturulmuş, yaşama dönük olarak yetiştirilen öğrencilerin daha etkin bireyler ve vatandaşlar olarak yaşam sürmelerine zemin hazırlayan ve “sosyal bilgiler” ile “fen ve teknoloji” derslerinin temelini oluşturan bir öğretim programıdır (Baysal, 2006). Ayrıca çocuğun çevresine başarılı, etkin ya da olumlu bir biçimde uyum sağlamasını temel alan ilk derstir (Binbaşıoğlu, 2003).

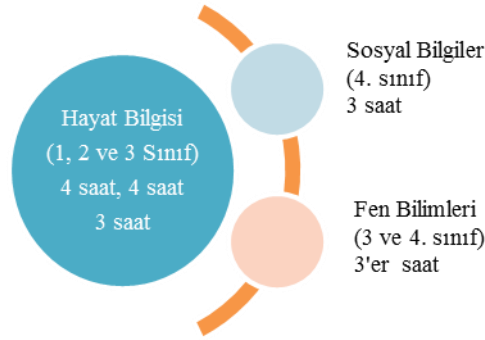
Hayat bilgisi, çocuğun doğumundan itibaren geçen 6-7 yıldan bu yana dünyayı nasıl anlamlandırdığına ilişkin deneyimleri merkeze alarak, bundan sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya, çevresini sosyal ve fiziki boyutta anlamasına katkıda bulunmaya çalışan bir ders olarak tanımlanabilir (Kabapınar, 2007: 1). Bireyin yaşamında karşılaşılabileceği çeşitli sorunlara karşı en uygun seçenekleri ortaya koyabilmesi için hayata hazırlamayı amaçlayan hayat bilgisi dersi hayatın içinden olayları ele alarak bu olaylardan hangi sonuçların çıkarılması gerektiğini kazandıran bir derstir (Akınoğlu, 2004: 2). Alan yazın incelendiğinde ve burada verilen açıklamalar da dikkate alındığında hayat bilgisi dersinin değişik şekillerde tanımlandığı görülmektedir (Ekici ve Iğın Bilici, 2017). Deveci (2008)’nin belirttiği gibi yapılan bu tanımların önemli özellikleri; yaşamla doğa arasında bir köprü kurması, çocuğun çevresine bilinçli bir şekilde uyum sağlaması ve yaşamla ilgili bir konunun, öğrencinin gelişim özelliklerine uygun olmasıdır (akt. Gültekin ve Kılıç, 2015).

Yaş özellikleri ve psikolojinin bulguları dikkate alındığında hayat bilgisi dersini aldıkları dönemde çocuklar, olay ve olguları ayrı ayrı değil bir bütün içinde görürler, kendilerine tek tek parçalar halinde verilen bilgileri bağlantılı bir şekilde düşünemezler, parçaların özelliğine takılıp kalırlar (Sönmez, 2005). Buradan hareketle dersin içeriğinin sosyal bilimler ve doğa bilimlerinin bir bütün halinde okutulması amacıyla oluşturulduğu söylenebilir. Böylece öğrenci kendini “doğa, birey, toplum” ilişki ağının içerisinde bulmaktadır. Bu nedenle hayat bilgisi dersinin çocuk psikolojisine ve yaşamın doğasına uygun olan bir bütünlük içinde verilmesi gerekmektedir (Güven, 2010). Nitekim bu dersin bu anlayışla verilmesi ülkemizde bir gelenek halini almıştır denilebilir.

Hayat Bilgisi dersi ilk kez 1869 yılında Saffet Paşa’nın Maarif Nazırlığı döneminde okutulmaya başlanmış, Cumhuriyet dönemi programlarının tamamında da varlığını korumuştur (Binbaşıoğlu, 2003; Şahin, 2017). Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar hayat bilgisi öğretim programları dönemin ihtiyaç ve beklentilerine uygun olarak zaman zaman değiştirilmiştir. Hayat Bilgisi programının 1926 yılındaki ilk oluşumunda orijinal adı “*İlk Mektepler Müfredat Programı*” olarak geçmektedir (Tay ve Baş, 2015: 344). Mihver ders olarak programda yer alan Hayat Bilgisi öğretim programı için 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2009, 2013, 2015 ve son olarak 2017 yılında bir takım değişiklikler yapılmıştır (Güleryüz, 2013; Şahin, 2017). 2015’de taslak olarak hazırlanan ve 1.sınıflara uygulanmaya başlanan “İlkokul Hayat Bilgisi Dersi (1, 2 ve 3. sınıflar) Öğretim Programı” kademeli olarak 2. ve 3. sınıflara uygulanma kararı alınmış, 2017 yılında yapılan yeni düzenlemelerle bu kademeli geçiş sağlanmaya çalışılmıştır (MEB, 2015; MEB, 2017). Birçok düzenleme yapılsa da Hayat Bilgisinin ilkokul eğitiminde aynı sınıf seviyelerinde varlığını koruduğu görülmektedir.

2013 yılına kadar yapılan düzenlemeler ile hayat bilgisi dersi , ilk üç sınıfta sosyal ve fen bilimlerinden gelen konuları içine alan bir yapıya sahiptir. 4. ve 5. sınıfta ise hayat bilgisinin içeriği birbirinden ayrılarak, sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji şeklinde iki ayrı derste yerini bulmaktadır. Ancak 117 sayılı 01.02.2013 tarihli karar ile İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programının, 2013-2014 öğretim yılından itibaren 5'inci; 2014-2015 öğretim yılından itibaren 3'üncü sınıflardan başlayarak kademeli olarak uygulanmasına karar verilmiştir (MEB, 2013). 19. Milli Eğitim Şurası'nda da "Fen Bilimleri" dersinin adının "Fen Bilgisi" olarak değiştirilmesi ve fen bilgisi dersi ile sosyal bilgiler derslerinin ilkokul 4. sınıftan itibaren programa eşit bir şekilde dağıtılması uygun görülmüştür (MEB, 2014a). Cumhuriyetin başlangıcından günümüze değerlendirildiğinde, 2013 yılı 4+4+4 eğitim sistemi ile hayat bilgisi dersinin okutulduğu bir sınıf düzeyinde ilk kez ayrıca fen bilimleri dersinin yer alması dikkate değerdir. Ülkemizde yukarıda bahsedilen 90 yılı aşkın bir süredir ilkokulun ilk üç yılı için hayat bilgisi dersi geleneği oluşturduğumuz düşünülürse bu değişikliğin irdelenmesinin ne kadar önemli olduğu daha da iyi anlaşılmaktadır.

Şekil 1'de 2013 Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerinin ilkokullarda okutulduğu sınıf düzeyleri ve ders saatleri görülmektedir.



**Şekil 1.** 2013 Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerinin ilkokullarda okutulduğu sınıf ve ders saatleri

Şekil 1 incelendiğinde hayat bilgisi dersinin 3. sınıfta fen bilimleri dersi ile aynı anda okutulduğu görülmektedir. Fen bilimleri ders içeriği 4. sınıf "Fen ve Teknoloji" ders içeriği 3. sınıfa uyarlanarak hazırlanmıştır. 2015'de ise taslak olarak hazırlanan İlkokul Hayat Bilgisi Dersi (1, 2 ve 3. sınıflar) Öğretim Programı'nın ders saatlerinde ve içeriğinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Ders saatleri 1. ve 2. sınıflarda 3 saat iken 4 saate çıkarılmış, 3. sınıfta ise 3 saat olarak kalmıştır. Ders içerikleri kapsamında ise 2017 yılında hazırlanan taslak programda ünite isimleri ve kazanım sayılarında bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler Tablo1'de yer almaktadır.

**Tablo 1.** 2015 ve 2017 Hayat bilgisi Taslak öğretim programındaki ünite isimleri ve kazanım sayıları

| 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı |                  | 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı (Taslak) |                  |
|-------------------------------------|------------------|--|------------------|
| Ünite İsimleri                      | Kazanım Sayıları | Ünite İsimleri                               | Kazanım Sayıları |
| Ben ve Okulum                       | 14               | Okulumuzda Hayat                             | 15               |
| Ailem ve Evim                       | 6                | Evimizde Hayat                               | 7                |
| Sağlıklı Hayat                      | 14               | Sağlıklı Hayat                               | 7                |
| Güvenli Hayat                       | 7                | Güvenli Hayat                                | 7                |
| Ülkemi Seviyorum                    | 7                | Ülkemizde Hayat                              | 6                |
| Doğa ve Çevre                       | 8                | Doğada Hayat                                 | 8                |
| Toplam                              | 54               |  | 50               |

Tablo 1 incelendiğinde 2009 yılında hazırlanan ve “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” temalarından oluşan yapı, 2015 yılında ünite temelli bir yaklaşımla 6 üniteye ayrılmıştır. 2017 taslak programında ise ünite isimleri ve kazanım sayılarında birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Hayat Bilgisi Taslak Programı incelendiğinde sosyal bilimler ağırlıklı olmakla birlikte doğa bilimleri içeriğinin de yer aldığı görülmektedir. Fakat aynı sınıf düzeyinde hem hayat bilgisi dersinin, hem de fen bilimleri dersinin bulunması ve hayat bilgisi ders içeriğinin içerisinde yer alan fen konularının, fen bilgisi dersinde tekrar edilmesi durumunu beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma kapsamında Hayat Bilgisi dersinin ilkökul ilk üç sınıfta okutmaya devam ederken, fen bilimleri dersini de 3.sınıf müfredat programına eklemek hayat bilgisi dersinin konumunun sorgulanması problemini de beraberinde getirmiştir. Derslerin birbirini tekrar eden bilgiler içermesi, hayat bilgisi dersinin kaldırılarak 1.sınıftan itibaren sosyal bilgiler ve fen bilgisi dersleri olarak ayrı okutulması tartışmalarını da doğurmuştur. Dolayısıyla bu problemin tartışılmasında, dersleri uygulayan öğretmenlerin görüşlerini almak tartışmalara açıklık getirmek açısından önemli görülmektedir. Bu problemten hareketle böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

## 2. YÖNTEM

### 2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinin bütünlüğü ve gerekliliği ile ilgili görüşlerini belirleyebilmek amacıyla nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılarak yürütülmüştür. Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinin gerekliliği ve bütünlüğüne ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Aynı zamanda bu çalışmada bir okuldaki belli bir öğretmen grubuyla ilgili tek bir durum derinlemesine incelendiğinden nitel bir durum çalışması olarak da nitelendirilebilir. Varolan bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir yaklaşımla araştırılması, ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Silverman, 2006; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

### 2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırılmaya çalışılan konu üzerinde zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Patton, 1997). Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel

anlayış ise, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumları çalışma fırsatı sunmasıdır. Buradaki ölçüt araştırmaya katılan öğretmenlerin bu çalışma için gönüllü olması ve en az birer kez 1, 2, 3 ve 4. sınıfları okutmuş kıdemli sınıf öğretmenleri olması şeklinde belirlenmiştir. Bu ölçütler kapsamında çalışma grubu İstanbul ili, Arnavutköy ilçesindeki bir ilkokulda çalışan 11 sınıf öğretmeni olarak belirlenmiştir.

Odak grup görüşmesinde, katılımcı sayılarının 4 ile 10 arasında olması idealdir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011: 101). Bu bağlamda katılımcılar iki ayrı grupta (6+5) görüşmeye alınmıştır. Ayrıca yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Bu kaydın yapılabilmesi için bütün katılımcı öğretmenlerin izni alınmış ve onayları istenmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2’de görülmektedir.

**Tablo 2.** Katılımcıların demografik özellikleri

|                         | <b>Frekans (n)</b> | <b>Yüzde (%)</b> |
|-------------------------|--------------------|------------------|
| <b>Cinsiyet</b>         |                    |                  |
| Kadın                   | 7                  | 63,63            |
| Erkek                   | 4                  | 36,36            |
| <b>Mezuniyet Durumu</b> |                    |                  |
| Lisans                  | 10                 | 90,90            |
| Yüksek Lisans           | 1                  | 9,09             |
| <b>Kıdem (yıl)</b>      |                    |                  |
| 4                       | 2                  | 18,18            |
| 5                       | 1                  | 9,09             |
| 6                       | 2                  | 18,18            |
| 7                       | 1                  | 9,09             |
| 8                       | 2                  | 18,18            |
| 9                       | 1                  | 9,09             |
| 10                      | 1                  | 9,09             |
| 12                      | 1                  | 9,09             |
| <b>Toplam</b>           | <b>11</b>          | <b>99,99</b>     |

Tablo 2 incelendiğinde katılımcılar arasında kadın öğretmenlerin sayısının daha fazla olduğu (n=7), öğretmenlerin çoğunlukla lisans mezunu oldukları (n=10) ve ortalama 7 yıldır öğretmenlik yaptıkları görülmektedir.

### 2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi kullanılarak veriler toplanmıştır. Sosyal bilimlerde birebir görüşmeler ve anketler ile birlikte kullanılsa da bu yöntem, aslında en sistematik veri toplama yöntemlerinden biridir. Kitzinger (1995)’e göre odak grup görüşmelerinden elde edilen detaylı veriler, birebir görüşmeler ve anketler için sağlam bir temel oluşturmaktadır (Akt. Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011: 97). Odak grup görüşmesinin bu tanımından hareketle katılımcıların birbirlerinin görüşlerindeki detayları derinleştirmeleri ve kendilerini rahat hissetmelerini sağlayan grup görüşmesi olması bakımından bu çalışmaya uygun bir veri toplama aracı olarak görülmüştür. Odak grup görüşme formu, “hayat bilgisi dersinin bütünlüğü” ve “hayat bilgisi dersinin gerekliliği” olmak üzere iki ana temaya dayalı olarak aşağıda yer verilen sorular çerçevesinde şekillenmiştir:

1. Hayat Bilgisi dersini çocukların gelişim özelliklerine uygun buluyor musunuz? Neden?
2. Hayat Bilgisi dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi arasındaki ayrımı doğru buluyor musunuz? Neden?
3. Hayat Bilgisi dersi içerisinde okutulan fen ve sosyal konuların dengeli dağıldığını düşünüyor musunuz? Neden?
4. Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

5. Hayat Bilgisi dersi sizce öğrencileri yaşama hazırlamakta yeterli midir? Neden?
6. Hayat Bilgisi dersi sizce öğrencileri sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli midir? Neden?

Odak grup görüşmesi, bir moderatör (araştırmacılardan biri) başkanlığında, katılımcıların olası düzensizliğin engellenmesi açısından bir yardımcı araştırmacı (araştırmacılardan biri) ile birlikte yürütülmüştür. Moderatör tarafından önceden hazırlanmış, tam yapılandırılmamış açık uçlu bir görüşme taslağına uygun olarak belli bir konu tartışılır.

Düzenlenen toplantıların akışı, katılımcıların karşılanması, katılımcılarla görüşme konuları hakkında sohbet etme ve moderatör tarafından açılışın yapılması şeklindedir.

Toplantının açılışında izlenen aşamalar ise şunlardır:

1. Toplantının konusu/amacı tekrarlanmıştır ve tahmini süre hakkında bilgi verilmiştir.
2. Görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağı belirtilmiş ve katılımcılardan izin alınmıştır.
3. Katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı, görüşmenin sadece araştırma için kullanılacağı söylenmiştir. Ayrıca verilen cevapların her bir öğretmen için ayrı ayrı bilgisayar ortamına aktarılacağı ve onların okuyup onay vermeden verilerin kullanılmayacağı belirtilmiştir.
4. Görüşmenin bir sohbet niteliği taşıdığı, görüşme sırasında ve sonrasında ortaya atılan görüşlerin doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmeyeceği, araştırma için her türlü fikri kaydetmenin, araştırmanın amacı açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır.
5. Görüşmenin düzeninin bozulmaması için okulda kullanılmayan boş bir odada yapılması sağlanmıştır. Ayrıca katılımcılar ve moderatörün cep telefonlarını sessiz konumda tutmaları istenmiştir. Böylece herhangi bir bölünme yaşanmayacağı düşünülmüştür.

Moderatör, anlaşılmayan yerler olduğunda ya da konu dağıldığında katılımcıları yönlendirmiştir. Yönlendirmeler sırasında olumlu ya da olumsuz dönüt vermekten kaçınılmış, sadece konu dışına çıkılması önlenmeye çalışılmıştır. Görüşmeler sırasında raportör önemli gördüğü noktaları kayıt altına almıştır. Ayrıca görüşme sonunda moderatör, konuşulanları kısaca özetleyerek konunun toparlanmasını sağlamıştır. En son olarak katılımcılara eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulmuş ve çalışmaya katıldıkları için teşekkür edilmiştir. Görüşmeler üç ayrı oturumda ikişer grup (A ve B) üzerinde yürütülmüştür. Toplantı süreleri ve tarihleri Tablo 3'de yer almaktadır.

**Tablo 3.** Odak grup görüşme toplantıları tarih ve süreleri

|               | A Grubu    |            | B Grubu    |           |
|---------------|------------|------------|------------|-----------|
|               | Tarih      | Süre       | Tarih      | Süre      |
| 1. Oturum     | 06/05/2015 | 20 dakika  | 06/05/2015 | 18 dakika |
| 2. Oturum     | 07/05/2015 | 40 dakika  | 07/05/2015 | 30 dakika |
| 3. Oturum     | 11/05/2015 | 55 dakika  | 11/05/2015 | 35 dakika |
| <b>TOPLAM</b> |            | 115 dakika |            | 83 dakika |

Odak grup görüşme toplantıları tarih ve süreleri incelendiğinde ilk toplantının sadece bir soru ile yapılmasına karar verilmiştir. Burada amaç, katılımcıların ilk defa böyle bir çalışma içinde yer almaları sebebiyle kendilerini rahat hissetmelerini sağlamaktır. Ayrıca toplantıların her iki grup için de aynı tarihte yapılmasına ve sürelerinin çok uzun olmamasına dikkat edilmiştir. Toplantıların ortalama süresi 33 dakikadır.

## 2.4. Verilerin Analizi

Toplanan veriler; verilerin dökümü, temaların belirlenmesi, temaların organize edilmesi işlemlerini kapsayan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Odak grup görüşmesinden sonra, ses kayıtlarının bilgisayar ortamına dökümü her iki araştırmacı (moderatör ve yardımcı araştırmacı) tarafından ayrı ayrı bilgisayara aktarılmıştır. Döküm yapılan konuşmalar, herhangi bir düzeltme yapılmadan aktararak ilgili temalar altında sınıflandırılmıştır.

Güvenirlik çalışmasında her tema için kodlama güvenilirliği oranı hesaplanmış, araştırma bulguları oluşturulurken doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Tüm bu çalışmaların sonunda Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Ana Bilim Dalı'nda görev yapan iki öğretim üyesi, oluşturulan temaları ve alt temaları incelemiş ve gerekli olan düzenlemeler araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Alıntılar yapılırken katılımcıların gerçek isimleri değil, cinsiyet bilgisi gözetilerek farklı isimler kullanılmıştır. Zeynep Öğretmen, Murat Öğretmen vb..

Uygulama sonrasında, görüşme kodlama anahtarları ve görüşme dökümleri araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunmuş “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği, birinci, ikinci ve dördüncü soru için %90, beşinci soru için %81, üçüncü ve altıncı soru için % 72'dir. Soruların tamamının ortalaması ise % 82,5 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Burada elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir.

## 3. BULGULAR

Araştırmada 11 sınıf öğretmeni ile odak grup görüşmesi yapılmıştır. Görüşme sırasında öğretmenlerin kendilerine yöneltilen sorulara verdiği yanıtlardan elde edilen bulgular, ilgili ana tema içerisinde yapılandırılan soruların altında doğrudan alıntılar ile belirtilmiştir. Sorulara verilen cevapların türüne göre her cevaba uygun olan birden fazla alıntıya yer verilmiştir. Araştırma bulgularından elde edilen temalar şunlardır: Öğretmenlerin; (a) *Hayat Bilgisi Dersinin Bütünlüğü ile İlgili Düşünceleri*, (b) *Hayat Bilgisi Dersinin Gerekliliği ile İlgili Düşünceleri*.

### 3.1. Hayat Bilgisi Dersinin Bütünlüğü ile İlgili Düşünceleri

Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersinin bütünlüğüne yönelik görüşleri ile ilgili bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

#### 3.1.1. Sınıf öğretmenlerinin “Hayat Bilgisi dersini çocukların gelişim özelliklerine uygun buluyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtlar

Sınıf öğretmenlerinin ilgili soruya verdiği cevaplar incelenerek belirli kategoriler altında toplanmış ve Tablo 4'te sunulmuştur.

**Tablo 4.** Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersini çocukların gelişim özelliklerine uygun bulma durumları ve nedenleri

| <i>Hayat Bilgisi dersini çocukların gelişim özelliklerine uygun bulma durumu</i> |                    |                  | <b>Nedenler</b>   |
|--|--------------------|------------------|---|
|  | <b>Frekans (n)</b> | <b>Yüzde (%)</b> |   |
| Uygun buluyorum  | 6                  | 54,5             | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hayat Bilgisi dersindeki konuların çocuğun dünyasına uygun olarak ev aile okul ve yakın çevre gibi konulardan seçilmesi,</li> <li>• Kazanımların drama yöntemiyle verilmesi,</li> <li>• Günlük yaşamda kullanılan, sürekli iç içe oldukları konulardan bahsedilmesi,</li> <li>• Kişisel gelişimlerini desteklemesi,</li> <li>• İşlenen konuların hayatın içinden olması, çocukların yabancılik çekmemesi,</li> </ul> |
| Kısmen uygun buluyorum   | 3                  | 27,3             | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kazanımların çocuğun gelişimi için gerçekten güzel ve önemli olmasına karşın uygulamaya vakit bulunamaması,</li> <li>• Çocukların gelişim özellikleri birbirinden çok farklı olduğu için öğretmen desteğinin gerekmesi,</li> </ul>   |
| Uygun bulmuyorum   | 2                  | 18,2             | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Etkinliklerin zor ve soyut kalması.</li> </ul>   |
| <b>Toplam</b>  | <b>11</b>          | <b>100</b>       |   |

Tablo 4'e göre sınıf öğretmenlerinin 6'sı Hayat Bilgisi dersini çocukların gelişim özelliklerine uygun bulduğunu, 2'si uygun bulmadıklarını belirtmişlerdir. 3 katılımcı ise kısmen uygun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların cevaplarından bazıları şöyledir:

**“Murat Öğretmen:** Hayat Bilgisindeki konular çocuğun dünyasına uygun olarak ev aile okul ve yakın çevre gibi konulardan seçildiği için çocuğun gelişim özelliklerine uygun buluyorum.”

**“Zeynep Öğretmen:** Kısmen uygun buluyorum. Çünkü bazı kazanımlar çocuğun ahlak gelişimi için gerçekten güzel ve önemli ama kazanımların çok sıkışık zamanlarda verilmesi sebebiyle uygulamaya vakit bulamıyoruz.”

**“Mehmet Öğretmen:** Ben çocukların gelişim özelliklerine uygun bulmuyorum. Çünkü konuların hazırlanışı, yaşam koşulları üst seviyede olan çocuklara göre hazırlanıyor ve etkinlikler soyut kalıyor.”

**“Ayşe Öğretmen:** Çocukların gelişim özelliklerinin maalesef hepsini kapsamıyor. Bazı alanlarda çok soyut kalıyor.”

Öğretmen cevapları incelendiğinde; olumlu görüş bildiren katılımcılar dersin kazanımlarının günlük hayatla ilişkili olduğunu, yakın çevreden hareketle öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun bulunduğunu vurgulamıştır. 3 öğretmen, uygulama için gerekli zamanın olmaması ve öğrencilere öğretmen desteği gerekmesinden kaynaklanan problemlerden dolayı kısmen uygun bulduklarını söylemişlerdir. 2 öğretmen ise etkinliklerin zor ve soyut olmasından dolayı Hayat Bilgisi dersini öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun bulmadığını belirtmiştir.

### 3.1.2. Sınıf öğretmenlerinin “Hayat Bilgisi dersi ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ayrımı doğru buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar

Sınıf öğretmenlerinin ilgili soruya verdiği cevaplar incelenerek belirli kategoriler altında toplanmış ve Tablo 5’de sunulmuştur.



**Tablo 5.** Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ayrımı doğru bulma durumları ve nedenleri

| <i>Hayat Bilgisi dersi ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ayrımı doğru bulma durumu</i> |                        |                      | <b>Nedenler</b>  |
|---|------------------------|----------------------|--|
|   | <b>Frekans<br/>(n)</b> | <b>Yüzde<br/>(%)</b> |  |
| Doğru buluyorum   | 9                      | 81,8                 | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Çocukların somut dönemden soyut döneme geçerken konuların derinleşmesi,</li> <li>• Hayat Bilgisi konularının daha somut ve kolay sosyal bilgiler konularının soyut olması,</li> <li>• İlkokulun ilk 3 sınıfındaki çocukların dünyayı bir bütün olarak görüp yorumlamaları, sosyal bilgiler dersi gibi ayrıntılı düşünememeleri,</li> <li>• Hayat Bilgisi dersinde daha çok çocukların günlük yaşantılarından uygulamalı konuların; sosyal bilgiler dersinde daha teorik konuların yer alması,</li> <li>• 4. sınıflardaki Hayat Bilgisi dersinin, 5. sınıfa geçen öğrenciler için yetersiz kalması,</li> <li>• 3. sınıftan 4. sınıfa geçişin çok sert olması,</li> <li>• Hayat Bilgisi dersinde çocukların genellikle gündelik hayattaki bilgilerle yoğrulması,</li> <li>• Sosyal Bilgiler dersinde ileriye dönük, geçmişte yaşanmış olayların aktarımının söz konusu olması,</li> </ul> |
| Kısmen doğru buluyorum  | 1                      | 9,1                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hayat Bilgisi dersinin gündelik konulara yer verirken, Sosyal Bilgiler'in geçmişe dönük konulara yer vermesi,</li> </ul>  |
| Doğru bulmuyorum  | 1                      | 9,1                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>• İsimlere çok takılmanın anlamsız olması.</li> </ul>   |
| <b>Toplam</b>   | <b>11</b>              | <b>100</b>           |  |

Tablo 5'e göre sınıf öğretmenlerinin 9'u Hayat Bilgisi dersi ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ayrımı doğru bulurken 1'i yanlış bulduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 1'i ise bu ayrımı kısmen doğru bulduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların cevaplarından bazıları şöyledir:

**“Mehmet Öğretmen:** Bu ayrımı doğru buluyorum çünkü Hayat Bilgisi konuları daha somut ve kolay ama Sosyal Bilgiler dersinin konularının soyut olduğunu düşünüyorum.”

**“Can Öğretmen:** Ben isimlere takılmamızın anlamsız olduğunu düşünüyorum. Yani Hayat Bilgisi olabilir Sosyal Bilgiler de olabilir. Ders içerikleri birbirinin devamı niteliğinde olduğu için böyle bir ayrıma gerek yok.”

**“Ayşe Öğretmen:** Bu ayrımı doğru buluyorum ancak 3. sınıftan 4. sınıfa geçiş bence çok sert. Bu sene Fen Bilgisi dersinin okutulmaya başlanmasıyla birlikte Fen Bilgisi dersi biraz yumuşadı ama Sosyal Bilgiler dersi 4. sınıfta oldukça ağırlaşıyor.”

Öğretmen cevapları incelendiğinde; çoğunlukla Hayat Bilgisi dersi ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ayrımı doğru buldukları görülmektedir. Cevapların içeriği incelendiğinde; öğretmenlerin çoğunlukla Hayat Bilgisi dersinin konularının Sosyal Bilgiler dersine göre daha somut ve kolay olduğu, öğrencilerin yaşantılarına daha uygun olduğu ve sınıf kademeleri arasındaki geçişlerdeki sıkıntılardan dolayı ders isimleri arasındaki ayrımı doğru buldukları görülmektedir. Birer öğretmen ise isimlerin ne olduğunun bir önemi olmadığını ve işledikleri konular arasındaki farklılıklara dikkat çekerek kısmen doğru ya da yanlış bulduklarını belirtmişlerdir.

### 3.1.3. Sınıf öğretmenlerinin “Hayat Bilgisi dersi içinde okutulan fen ve sosyal bilgilere ait konuların dengeli dağıldığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar

Sınıf öğretmenlerinin ilgili soruya verdiği cevaplar incelenerek belirli kategoriler altında toplanmış ve Tablo 6’da sunulmuştur.

**Tablo 6.** Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi içinde okutulan fen ve sosyal bilgilere ait konuların dengeli dağıldığını düşünme durumları ve nedenleri

| <i>Hayat Bilgisi dersi içinde okutulan fen ve sosyal bilgilere ait konuların dengeli dağılma durumu</i> |                    |                  | <b>Nedenler</b>  |
|---|--------------------|------------------|--|
|   | <b>Frekans (n)</b> | <b>Yüzde (%)</b> |  |
| Dengeli bulmuyorum  | 7                  | 63,6             | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Genellikle Sosyal Bilgilere ağırlık verilerek Fen Bilimlerindeki deneylere daha az yer verilmesi,</li> <li>• 3. sınıf Fen Bilimlerindeki konuların çocuklara gelişimsel açıdan uygun olmaması,</li> <li>• Özellikle Fen Bilgisi konularına daha fazla önem verilmesi ve daha da artırılması gerektiği,</li> <li>• Çocukların üçüncü sınıftan dördüncü sınıfa geçtiklerinde Sosyal Bilgilerde çok daha ağır konularla karşılaşmaları,</li> <li>• Alt sınıftan üst sınıfa geçişin sert olması,</li> <li>• Fen konularının daha az ve yüzeysel verilmesi, Sosyal Bilgiler konularının 1 ve 2. sınıflarda daha geniş ele alınması.</li> </ul> |
| Dengeli buluyorum   | 2                  | 18,2             | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Çocukların fen ve sosyal bilgiler dersine belirli bir alt yapı ile gelmesi,</li> <li>• Fen Bilimleri dersinin müfredattan ayrılması, üçüncü sınıf kitaplarında çok hafif düzeyde Sosyal Bilgiler konularının da yer almasının bir ön hazırlık niteliğinde olması,</li> </ul>  |
| Kısmen dengeli buluyorum  | 2                  | 18,2             | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Bu yıl üçüncü sınıflarda Fen Bilimleri dersinin okutulmaya başlanması; 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersine hazırlık için konuların daha basit tutulması,</li> <li>• 1. ve 2. sınıfta çok dengeli dağılmaması, 3. sınıfta biraz daha dengeli dağılması,</li> </ul>  |
| <b>Toplam</b>   | <b>11</b>          | <b>100</b>       |  |

Tablo 6’ya göre sınıf öğretmenlerinden; 7’si Hayat Bilgisi dersi içinde okutulan fen ve sosyal bilgilere ait konuların dengeli dağılmadığını, 2’si dengeli dağıldığını, 2’si ise kısmen dengeli dağıldığını düşünmektedir. Katılımcıların cevaplarından bazıları şöyledir:

**“Eda Öğretmen:** Dengeli dağıldığına inanmıyorum. Bu bağlamda fen bilimleri dersinin ayrılmasının daha iyi olduğu kanaatindeyim. Böylece sosyal bilgiler için konuları daha geniş zamanda işleme olanağı bulduk. Hayat Bilgisi dersindeki sosyal konular dengeli dağılmamış daha çok çocukların günlük hayatından şeyler belki var ama tarih ve coğrafya açısından çocuklara bir hazırlık sağlayacak konuların olduğunu düşünmüyorum.”

**“Zeynep Öğretmen:** 1. ve 2. sınıfta çok dengeli dağıldığını düşünmüyorum. 3. sınıfta fen dersinin ayrılması sebebiyle biraz daha dengelenmiş olabilir. Böylece sosyal konuları biraz daha rahat işlenir. Çünkü 2. sınıf ve 3. sınıf Hayat Bilgisi konuları birbirleriyle neredeyse aynı. Çocukların aynı şeyleri işlemekten sıkıldıklarını fark ediyoruz. Belki bu konular daha dengeli olabilir diye düşünüyorum.”

**“Mehmet Öğretmen:** Daha önceki deneyimlere dayanarak fen ve sosyal konular için dengeli dağıldığını düşünüyorum. Bu iki alanda da gerekli olan alt yapı ile 4. sınıfa başlıyorlar.”

Öğretmen cevapları incelendiğinde çoğunlukla Hayat Bilgisi dersi içinde okutulan fen ve sosyal bilgilere ait konuların dengeli dağılmadığını düşündükleri görülmektedir. Cevapların içeriği incelendiğinde öğretmenlerin bazıları Hayat Bilgisi dersi içinde fen konularının daha az yer aldığını, buna rağmen sosyal bilgiler dersine geçişin çok sert olması sebebiyle öğrencilerin zorlandıkları vurgusu yapmışlardır.

### 3.2. Hayat Bilgisi Dersinin Gerekliliği ile İlgili Düşünceleri

Katılımcı öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersinin gerekliğine yönelik görüşleri ile ilgili bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

#### 3.2.1. Sınıf öğretmenlerinin “Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtlar

Sınıf öğretmenlerinin ilgili soruya verdiği cevaplar incelenerek belirli kategoriler altında toplanmış ve Tablo 7’de sunulmuştur.

**Tablo 7.** Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekliği konusundaki düşünceleri ve nedenleri

| <i>Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekliği</i> |                  | <b>Nedenler</b> |  |
|---|------------------|-----------------|--|
| <b>Frekans (n)</b>  | <b>Yüzde (%)</b> |                 |  |
| Gerekli buluyorum   | 6                | 54,5            | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Çocuklara hayatı, yanlış-doğruyu öğretmenin en iyi aracının Hayat Bilgisi dersi olması,</li> <li>• Hayat Bilgisi dersinin çocukların her alanına etki etmesi,</li> <li>• Hayatı öğrenmelerinde, hayata hazırlanmalarında, yakın çevrelerini tanımalarında çok önemli bir ders olması,</li> <li>• Çocuklara yeni deneyimler sunması,</li> <li>• Çocukların bazı temel alışkanlıkları ve becerileri öğrenmelerini sağlaması,</li> <li>• Farklı öğrencilere ortak öğrenmeler sunması,</li> </ul> |
| Kısmen gerekli buluyorum  | 5                | 45,5            | <ul style="list-style-type: none"> <li>• İkinci sınıfta ve üçüncü sınıflarda konuların birbirine benzemesi,</li> <li>• Üçüncü sınıf konularının, birinci ve ikinci sınıfın tekrarı olması nedeniyle çocukların sıkılmaları,</li> <li>• Üçüncü sınıfta Sosyal Bilgiler dersine geçiş açısından kazanımların biraz değiştirilmesi gerektiği.</li> </ul>  |
| <b>Toplam</b>   | <b>11</b>        | <b>100</b>      |  |

Tablo 7’ye göre sınıf öğretmenlerinin 6’sı Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekli olduğunu; 5’i ise kısmen gerekli olduğunu düşünmektedir. Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekli olmadığını düşünen öğretmen bulunmamaktadır. Katılımcıların cevaplarından bazıları şöyledir:

**“Nazlı Öğretmen:** Kesinlikle gerekli görüyorum. Çünkü her öğrencinin geldiği aile, sosyo ekonomik ortam farklı, aldıkları bilgiler çok farklı ama okulda hepsinin öğrendikleri aynı. Ayrıca okulda verildiği için arkadaşları ile paylaşarak daha kalıcı bir öğrenme gerçekleşiyor.”

**“Eda Öğretmen:** 1 ve 2. sınıfta mutlaka okutulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü öğrenciler yeni bir ortama giriyorlar ve yeni beceriler kazanmak için hazırlanıyorlar. Bu yüzden Hayat Bilgisinin mutlaka onlara fayda sağladığını düşünüyorum. Fakat 3. sınıfta biraz daha Sosyal Bilgiler dersine geçişi kolaylaştıracak bir nitelikte olması gerektiğini düşünüyorum.”

Öğretmen cevapları incelendiğinde tamamının Hayat Bilgisi dersini ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekli/kısmen gerekli bulduğu görülmektedir. Cevapların içeriği incelendiğinde öğretmenlerin; bu dersin öğrencilere yeni deneyimler sunması, yakın çevrelerini tanımalarını sağlaması ve hayatı öğrenmesi gibi hususlarına vurgu yapması, kısmen gerekli görenlerin ise konuların bir üst sınıfta tekrarından kaynaklı bazı problemlerin yaşandığını belirtmeleri dikkat çekicidir.

### 3.2.2. Sınıf öğretmenlerinin "Hayat Bilgisi dersi sizce öğrencileri hayata hazırlamakta yeterli mi? sorusuna verdikleri yanıtlar

Sınıf öğretmenlerinin ilgili soruya verdiği cevaplar incelenerek belirli kategoriler altında toplanmış ve Tablo 8'de sunulmuştur.

**Tablo 8.** Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersini öğrencileri hayata hazırlamada yeterli bulma durumu ve nedenleri

| <i>Hayat Bilgisi dersinin öğrencileri hayata hazırlamada yeterli olma durumu</i> |                    | <b>Nedenler</b>  |
|--|--------------------|------------------|
|  | <b>Frekans (n)</b> | <b>Yüzde (%)</b> |
| Yeterli bulmuyorum   | 7                  | 63,6             |
| Yeterli buluyorum  | 2                  | 18,2             |
| Kısmen yeterli buluyorum   | 2                  | 18,2             |
| <b>Toplam</b>  | <b>11</b>          | <b>100</b>       |

Tablo 8'e göre sınıf öğretmenlerinin 7'si Hayat Bilgisi dersini hayata hazırlamakta yeterli bulmazken 2'si yeterli bulmaktadır. Katılımcıların 2'si ise kısmen yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların cevaplarından bazıları şöyledir:

**"Mehmet Öğretmen:** *Yeterli bulmuyorum. Çünkü bu dersi biz okul ortamında anlatıyoruz, okulda anlatıyoruz ancak yaparak ve yaşayarak anlatılmadığı ve aile tarafından desteklenmediği zaman eksik kalıyor."*

**"Simge Öğretmen:** *Yeterli buluyorum. Çünkü öğrenciler gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine bu derste sahip oluyorlar. Ayrıca drama yöntemiyle de bunu eğlenceli hale getirmiş oluyoruz."*

**"Merve Öğretmen:** *Kitaplar bu davranışları kazandırmak için yeterli ama ders içi uygulama noktasında aile ve çevrenin desteği olmadığı için sıkıntılar çıkıyor."*

Öğretmen cevapları incelendiğinde; çoğunluğun Hayat Bilgisi dersini öğrencileri hayata hazırlamada yeterli bulmadığı görülmektedir. Cevapların içeriği incelendiğinde; öğretmenlerin bu dersi öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine uygun olmaması, konuların soyut ve yüzeysel kalması ve bütün ülkeyi kapsayacak bütünlükte olmaması gibi gerekçeler öne sürdüğü görülmektedir.

### 3.2.3. Sınıf öğretmenlerinin “Hayat Bilgisi dersi öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli mi? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtlar

Sınıf öğretmenlerinin ilgili soruya verdiği cevaplar incelenerek belirli kategoriler altında toplanmış ve Tablo 9’da sunulmuştur.

**Tablo 9.** Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersini öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli bulma durumu ve nedenleri

| <i>Hayat Bilgisi dersinin öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli bulma durumu</i> | <i>Nedenler</i>    |                  |
|--|--------------------|------------------|
|  | <i>Frekans (n)</i> | <i>Yüzde (%)</i> |
| Yeterli bulmuyorum   | 10                 | 90,9             |
| Yeterli buluyorum  | 1                  | 9,1              |
| <b>Toplam</b>  | <b>11</b>          | <b>100</b>       |

Tablo 9’a göre sınıf öğretmenlerinin 10’u dersi öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli bulmuyor iken sadece 1’i yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların cevaplarından bazıları şöyledir:

**“Nurcan Öğretmen:** Yeterli bulmuyorum. Çünkü sınıflarda işleniyor dersler. Uygulama değiştirilirse örneğin bir trafik dersi trafiğe çıkarılarak, hastane dersi hastaneye götürülerek tanıtılarak gözle birebir çocuklar görerek işlenirse daha faydalı olacağını düşünüyorum.”

**“Simge Öğretmen:** Yeterli buluyorum. Çünkü bu dersle öğrenciler iletişim kurmayı, öz yönetim becerisine sahip olmayı öğreniyorlar. Ayrıca yine bazı etkinliklerle işbirliği halinde takım halinde çalışarak yine sosyal becerilerini geliştirdiklerini düşünüyorum.”

Öğretmen cevapları incelendiğinde; öğretmenlerin çoğunun Hayat Bilgisi dersini öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli bulmadığı görülmektedir. Cevapların içeriği incelendiğinde; öğretmenler dersin kazanımlar ile sınırlı kaldığı, uygulamada problemler yaşadıkları, gezi gözlem gibi ders dışı etkinliklerin yapılamaması gibi gerekçeler öne sürmüşlerdir. Sadece bir öğretmen kazanım boyutuna ve ders kitapları ile olan uyumuna dikkat çekmiş ve bu anlamda yeterli bulduğunu belirtmiştir.

## 4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi gerekliliği ve bütünlüğü konusundaki düşüncelerinin odak grup görüşmesi yoluyla belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmanın sonuçlarına aşağıda yer verilmektedir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersini çocukların gelişim özelliklerine uygun buldukları görülmüştür. Öğretmenler, Hayat Bilgisi dersinde işlenen konuları hayatın içinde yer alan, çocukların sürekli karşılaştıkları konular olarak bulmakta ve bu dersin çocukların gelişim özelliklerine uygun bir ders

olduğunu ifade etmektedirler. Bu dersin başarıya ulaşabilmesi için çocukların gelişim özellikleri göz ardı edilmemelidir. 4+4+4 uygulaması ile birlikte okula başlama yaşı daha erkene alınmıştır. Önceden 72 ayını dolduran yani 6 yaş çocukları ilkököl 1. sınıfa başlarken (Ada ve Baysal, 2012) 2014 tarih ve 29072 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre "İlkokulların birinci sınıfına, kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 66 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Gelişim yönünden ilkökula hazır olduğu anlaşılan 60-66 ay arası çocuklardan, velisinin yazılı isteği bulunanlar da ilkököl birinci sınıfa kaydedilir" (MEB, 2014) ifadesi ile okula başlama yaşı erkene alınmıştır. Bu uygulamayı da yapan öğretmenlerce dersin gelişim özelliklerine uygun olduğunun belirtilmesi önemlidir.

Yıldırım (1996)'ın da belirttiği gibi eğitim sistemimizde disiplinler arası öğretim bir ölçüde ilkököl düzeyinde uygulanırken ortaokul ve lise düzeyinde yerini daha çok disiplinler eğitime bırakmaktadır. Yani ortaokul ve lise düzeyinde öğrenciler disiplinler çerçevesinde bilgi ve becerileri öğrenmeye teşvik edilmektedir. Oysa özellikle ortaokul düzeyinde öğrencilerin henüz disiplinlerin katı kalıplarına girmeye hazır oldukları söylenemez. Dünyayı algılayış biçimleri hala bütüncül olan öğrencilerin disiplinlere dayalı öğretimde sıkıntı çekmeleri ve bu derslere karşı zaman içinde soğumaları kaçınılmazdır. Öğrenilen bilgilerin anlamsız olmaya başlaması, günlük hayattan kopuk olması, bilgi ve becerilerin soyut ve uygulanmasının güç olması gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler dikkate alındığında çocukların yaşı küçüldükçe programlardaki disiplinler arası düzenlemelere gelişim özelliklerinden dolayı daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcı sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi dersi ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ayrımı doğru bulmaktadır. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders konuları birbirinden farklı olarak ifade edilirken, Hayat Bilgisi konuları daha somut ve kolay iken Sosyal Bilgiler konuları daha soyut görülmektedir. Bu nedenle konuların kapsamaları farklı olarak değerlendirilmekte ve çocukların somut işlemlerden soyut işlemlere geçiş dönemine uygun olarak dersler arasındaki ayrım doğru bulunmaktadır.

Katılımcı sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi dersi içinde okutulan fen ve sosyal bilgilere ait konuların dengeli dağıldığını düşünmemektedir. Öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersi içerisinde fen ve sosyal bilgilere ait dağılımın dengeli olmadığını belirtmelerinde Hayat Bilgisi dersi içinde fen konularının olmasının yanında ayrı bir ders olarak eklenmesinin de etkisi olabilir. Aybek ve Aslan (2015) tarafından yapılan çalışmada ilkököl üçüncü sınıf Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Olgubilim deseni kullanılan araştırmanın çalışma grubunu, 24 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Yazılı Görüş Alma Formu kullanılmış ve araştırma sonucunda; öğretmenlerin, ilkököl üçüncü sınıf Fen Bilimleri dersine yönelik olumlu düşüncelere sahip oldukları; yaparak yaşayarak öğrenme imkanı tanıdığı, öğrencilere günlük yaşamlarında kullanacakları bilgileri kazandırdığı, ünitelerin öğrenci seviyesine uygun olduğu, deney yönteminin sıklıkla kullanıldığı, yöntem ve tekniklerin öğrencilerin seviyesine uygun olduğu, tamamlayıcı ölçme-değerlendirme araçlarının kullanıldığı, ders ve çalışma kitaplarında her tema sonunda bir tema değerlendirme testinin bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca yine aynı çalışmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı iki derste de aynı kazanımların yer aldığını belirtmiştir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin tamamı, Hayat Bilgisi dersinin ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için gerekli olduğunu düşünmektedirler. Öğretmenler çocukların okula başlamasıyla birlikte yeni bir ortama girdiklerini, ailenin dışında farklı bir çevre ile tanıştıklarını ve aile yaşamı dışında ihtiyaç duyacakları ve kullanacakları birçok beceri ya da davranışın Hayat Bilgisi dersi ile kazandırılabilceğini belirtmektedirler. Gültekin ve Kılıç (2015)'in "Hayat Bilgisi Dersinin Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Dersleri Bakımından İşlevselliğinin İncelenmesi" başlıklı çalışmalarında ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu Hayat Bilgisi dersinin ilkokul programlarında yer alması gerektiğini ve sadece bir öğretmen Hayat Bilgisi dersinin ilkokul programlarında iki ayrı ders olarak yer alması biçiminde görüş belirtmiştir.

Katılımcı sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi dersini öğrencileri yaşama hazırlamada yeterli bulmamaktadırlar. Katılımcı öğretmenlerce ders, yaparak yaşayarak işlenmediği ve okulda öğrenilenlerin aile ve çevrede desteklenmediği zaman yeterli olmadığı belirtilmektedir. Bu durumun birçok sebebi olabilir. Sınıf ortamı, dersin işlenişi, uygulama süreci ve değerlendirme aşamalarında dersin doğasından kaynaklanan bazı sıkıntılar görülmektedir. Örneğin öğrencinin gelişim özelliklerine ve Hayat Bilgisi dersinin kapsam alanına göre ilkokul 1-3. sınıfların öğrenme ortamı olarak sınıfların da değiştirilmesi gerekmektedir (Güteryüz, 2013: 14). Yaşama hazırlayan, yaşamın içinde problemlere çözüm bulan ve etkin birey ve vatandaş olmayı hedefleyen Hayat Bilgisi dersi, sosyal hayata hazırlarken klasik sınıf düzeni içerisindeki bir yapı ve küçülen yaş özellikleri ile sosyal hayatı anlatmakta yetersiz kaldığı söylenebilir.

Katılımcı sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi dersini öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmakta yeterli bulmamaktadır. Kitapta yer alan bilgilerin aktarımı sosyal çevrenin tanıtılmasında yeterli görülmemektedir. Öğrencilerin gezi, gözlem gibi etkinliklerle sosyal çevrelerini tanıyabileceği belirtilmektedir. Ayrıca her çevrenin birbirinden farklı olduğu ve bu çevrelerin tanıtılması için ayrı bir kitap hazırlamanın mümkün olmadığı belirtilmiştir. Gültekin ve Kılıç (2015)'in yaptıkları çalışmada öğretmenlerin, Hayat Bilgisi dersini öğrencilere yaşamı öğreten, öğrencileri geleceğe hazırlayan, öğrencilerin okula uyumunu kolaylaştıran; öğrencilere değerleri, çevresini, doğayı öğreten ve davranış kazandıran bir ders olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Eldeki çalışmada da genel olarak bakıldığında; görüşme yapılan sınıf öğretmenlerinin çoğu Hayat Bilgisi dersinin gerekli olduğunu ancak sosyal çevrelerini tanıtmada, yaşama hazırlamakta yeterli bulmadıklarını belirterek; dersin gerekliliği ile ilgili problemlere değinmişlerdir.

Hayat Bilgisi dersinin bütünlüğünün korunması öğrencilerin gelişim özelliklerinden dolayı çok büyük öneme sahiptir. Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde uygulamayı yapanlar olarak önemsenen öğretmenlerin görüşlerine göre ders gelişim özelliklerine uygundur. Dersin içindeki sosyal bilimler ve fen bilimleri konularının yaşamdaki gibi bütünlük arz etmesi de öğretmenlerce uygun bulunmuştur. Oysa mevcut uygulamalar dersin varlığını bile sorgulamaya açık hale getirmektedir. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde fen konularının bulunmasının yanında Fen Bilimleri dersinin de okutulması içeriğin zamanla Hayat Bilgisi dersinin fen/doğa konularından arındırılabilceği düşüncesini beraberinde getirmektedir.

Günümüz dünyasında değişim ve gelişimin hızına yetişebilmek mümkün değildir. Bu hız sağlık, eğitim gibi alanlarda da yapılan güncellemeleri zorunlu kılmaktadır. Ancak özellikle eğitim alanında yapılan güncellemeleri zorunlu kılmaktadır. Ancak özellikle eğitim alanında yapılan değişikliklerin çok iyi düşünülmesi alan uzmanlarının ve uygulayıcılarının görüşlerinin alındığı ve çağın gerekliliklerine uygun

olarak hazırlanması ve pilot çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Özellikle uygulayıcıların bu değişiklikler konusunda bilgilendirilmesi de ayrıca önem taşımaktadır.

Bu çalışmadan ortaya çıkan sonuçlar ışığında Hayat Bilgisi dersindeki en belirgin problemler; dördüncü sınıfa doğru temel oluşturmak açısından dersin içindeki sosyal ve fen konularının hafif kalması, dersin çevreyi tanıtmaya ve yaşama hazırlamaya yönelik işlenmemesi ve aile desteğinin yetersiz kalması şeklinde özetlenebilir.

Bu sonuçlar ışığında, sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi ile ilgili görüşlerine dayanılarak ilgili kurumlara yönelik şu öneriler getirilebilir: Hayat Bilgisi dersinin Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerine geçişi sağlayacak şekilde programa yeni dersler eklemek yerine çocukların gelişim özelliklerine uygun içeriğin düzenlenmesine özen gösterilebilir. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri konu dağılımları yeni uygulamalara yönelik olarak düzenlenebilir. Hayat Bilgisi dersinin çevreyi tanıtmaya ve yaşama dönüklüğünü sağlayabilmek için program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenlerinin ortak çalışması ile program daha işlevsel hale getirilebilir. Ayrıca öğrencilere sosyal çevrelerini tanıtmak için gezi-gözlem-inceleme uygulamaları planlanabilir. Araştırmacılara yönelik olarak ise; Hayat Bilgisi dersinin gerekliliği ve bütünlüğüne yönelik farklı sınıf düzeylerinde araştırmalar yapılabilir. Hayat Bilgisi dersinin etkililiğini belirlemek için ise öğrencilerle, alan uzmanları ve öğretmenlerle araştırmalar yapılabilir. Hayat Bilgisi dersinin yanı sıra programa Fen Bilimleri dersinin eklenmesinden sonraki Hayat Bilgisi Öğretim Programı'ndaki kazanımlara yönelik araştırmalar yapılması önerilebilir.

## KAYNAKÇA

- Ada, S. ve Baysal, Z. N. (2012). *Türk eğitim sistemi ve etkili okul yönetimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akınoğlu, O. (2004). Hayat Bilgisi öğretimi. C. Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss. 2-11). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aybek, B. ve Aslan, S. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 3. sınıf Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 883-894.
- Baysal, Z. N. (2006). Hayat Bilgisi: toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 2-17). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Binbaşoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(1), 95-107.
- Ekici, G. ve Ilgın Bilici, H. (2017). İlkokul öğrencilerinin “yuva” kavramına ilişkin bilişsel yapıları: hayat bilgisi dersinde nitel bir analiz örneği. *Journal of Computer and Education Research*, 5 (9), 1-30.
- Güleryüz, H. (2013). *Hayat Bilgisi programları ve öğretimi*. Ankara: Tarcan Matbaacılık.
- Gültekin, M., ve Kılıç, Z. (2015). Hayat Bilgisi dersinin sosyal bilgiler ve fen bilimleri dersleri bakımından işlevselliği incelenmesi. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies (İjocis)*, 4(8), 85-98.
- Güven, S. (2010). 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerinin gelişim özellikleri ve bütüncül yaklaşım. Z. N. Baysal (Ed.) *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (ss. 31-48). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Yayıncılık.
- MEB, (2013). İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Tarih: 01.02.2013, Sayı: 117.
- MEB, (2014a), 19. Milli Eğitim Şurası, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (2014b). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği (26 Temmuz 2014 tarih ve 29072 sayılı).
- MEB, (2015). 1.2. ve 3. sınıf hayat bilgisi öğretim programı (Taslak). Ankara: Talim Terbiye Kurumu.
- MEB, (2017). 1.2. ve 3. sınıf hayat bilgisi öğretim programı (Taslak). Ankara: Talim Terbiye Kurumu.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Patton, M. Q. (1997). How to use qualitative methods in evaluation. Newbury park, CA: Sage.



- Şahin, M. (2017). Social Studies Curricula in Turkey Historical Evolution. *European Journal of Education Studies*, 3(2), 48-64.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data* (3rd Ed.). London: Sage.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat Bilgisi öğretimi ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tay, B., ve Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 Yılı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 341-374.
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12), 89-94.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

---

#### Citation Information

Baysal, N. Z., Tezcan, Ö. & Demirbaş Nemli, B. (2017). Hayat Bilgisi Ders Bütünlüğünün ve Gerekliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 476-492.